

УДК 338.432: 334.012.82.003.13

ДІЯЛЬНІСТЬ АГРОХОЛДИНГІВ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЇХ РОЗВИТКУ

Р. Хірівський, Р. Дудяк, к.е.н.

Львівський національний аграрний університет,

Т. Гачек, к.е.н.

*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій ім. С. З. Гжицького*

Постановка проблеми. Тенденції останнього десятиріччя в аграрному секторі охарактеризувалися скороченням кількості дрібних сільськогосподарських виробників, спадом їх частки на ринку сільськогосподарської продукції та нарощуванням масштабів діяльності холдингових структур в АПК. Процес виникнення цих структур виявився настільки динамічним і несподіваним, що на початковому етапі не був належно відображеним у вітчизняній науковій літературі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на відносну новизну досліджуваних структур у вітчизняному АПК, на сьогодні існує низка праць, присвячених вивченню процесів становлення, тенденцій розвитку і перспектив функціонування холдингових структур в АПК України. Зокрема варто виділити праці В.Я. Амбросова, П.Т. Саблука, О.О. Єранкіна, Т.О. Зінчук, А.О. Гуторова, А.В. Кучера та інших, в яких докладно проаналізовано сучасний стан розвитку агрохолдингів в Україні та роль держави у здійсненні акцентованого впливу щодо зміщення політики діяльності агрохолдингів у напрямі соціальної сфери.

Постановка завдання. Наше завдання – дослідити роль агрохолдингів у межах АПК України, визначити законодавчий супровід їх діяльності та перспективні напрями розвитку, виявити переваги та недоліки холдингових структур в аграрній сфері України та запропонувати напрями уникнення негативних аспектів діяльності агрохолдингів в економіці держави.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з економічною ситуацією, що склалася у процесі реформування сільського господарства України, виникли агрохолдинги. Дослідження цього феномену у вітчизняній економіці показали, що холдингові компанії в АПК охоплюють декілька сільськогосподарських підприємств, здебільшого організації, що здійснюють зберігання, транспортування, переробку і реалізацію сільськогосподарської продукції. Продемонстровано, що створення агрохолдингів зумовила необхідність максимізувати прибуток у продовольчому ланцюзі. У ньому холдинги спроможні заробляти не тільки на стадії виробництва сільськогосподарської сировини (висока конкуренція в котрій мінімізує прибуток), а й на стадії переробки та реалізації кінцевому споживачу, використовуючи при цьому переваги, отримані від використання ефекту масштабу [1].

Законодавство України визначає холдингову компанію як відкрите акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій двох або більше корпоративних

підприємств, забезпечує право вирішального впливу на господарську діяльність корпоративного підприємства, тобто сукупність юридичних осіб, пов'язаних контрактними відносинами чи активами [2].

Ключовим чинником, що приваблює бізнес в аграрний сектор, є можливість акумуляції значних земельних ресурсів через оренду та потенційна можливість їх придбання у власність в умовах функціонування ринку сільськогосподарських земель. На користь агрохолдингів діє орендна плата за сільськогосподарську землю в Україні, котра майже в 10 разів нижча, ніж в Європейському Союзі. Важливу роль у розвитку агрохолдингів відіграє податкове законодавство України, згідно з яким підприємства, у структурі реалізації котрих сільськогосподарська продукція та продукти її переробки становлять не менше ніж 75%, мають податкові пільги, чим і користуються агрохолдинги, мінімізуючи свої податкові платежі [3].

Сукупність цих факторів сприяє безперервному нарощуванню масштабів і напрямів діяльності агрохолдингів та диференціації структури їх виробництва. На сьогодні межу в 100 тис. га орендованих сільгоспугідь подолали вже 18 структур, більшість з яких – акціонерні товариства, котрі активно залучають капітал через емісію та розміщення акцій на фондових біржах за кордоном (див. табл.).

Так здійснюється залучення фінансових ресурсів, що в умовах сезонного характеру аграрного виробництва і значно нижчого, ніж в інших галузях економіки, обороту коштів створює додаткові конкурентні переваги агрохолдингам поряд з іншими формами господарювання у вітчизняному АПК.

У процесі стрімкого розвитку агрохолдингів у вітчизняному АПК проявляється низка позитивних і негативних тенденцій. У межах агрохолдингів досягають реальної інтеграції сільськогосподарського виробництва, сфери переробки та торгівлі. Сільськогосподарську сировину з філій спрямовують на власні переробні підприємства, а від них, уже у формі готового продукту, – до торговельної мережі. За такої збутової політики зникає низка посередників і як наслідок – зростає прибутковість [4].

Важливим аспектом діяльності агрохолдингів є їх можливості щодо забезпечення необхідної якості сільськогосподарської та харчової продукції. Вхідження України до СОТ, вихід на ринки ЄС вимагають дотримання певних стандартів якості продукції [5]. На жаль, таких стандартів досить важко дотримуватися невеликим і дрібним сільськогосподарським виробникам і переробним підприємствам та домогосподарствам населення, частка яких у виробництві окремих видів продукції сягає 70-90 % (молоко, овочі, картопля). Завдяки застосуванню новітніх технологій у виробництві та переробці продукції сільського господарства, можливостей контролю за дотриманням технології на всіх етапах, впровадженню необхідних стандартів якості, агрохолдинги мають безперечні конкурентні переваги порівняно з іншими формами ведення агробізнесу [6].

Таблиця

Українські аграрні компанії на фондовому ринку*

Рейтинг	Назва	Спеціалізація	Регіон (область), де розташовані орендовані земельні ресурси	Біржі, на яких розміщені акції
1	2	3	4	5
1	Укрленд-фармінг	Цукор, кукурудза, продукція тваринництва	Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Рівненська, Житомирська, Полтавська, Сумська, Херсонська, Миколаївська	Структурні підрозділи котируються на Лондонській та Франкфуртській біржах
2	NCH Capital	Рослинництво (зернові)	Хмельницька	Тільки материнська компанія
3	Кернел	Виробництво соняшnikової олії	Одеська, Полтавська, Черкаська, Хмельницька, Миколаївська	Варшавська фондова біржа
4	Мрія	Цукрові, олійні, цукровий буряк, картопля	Чернівецька, Івано-Франківська, Тернопільська, Львівська	Франкфуртська фондова біржа
5	МПХ	Птахівництво	Київська, Черкаська, Вінницька, Житомирська	Лондонська фондова біржа (35% акцій)
6	Українські аграрні інвестиції	Зернові (кукурудза) та олійні (соняшник)	Чернігівська, Вінницька, Кіровоградська, Сумська, Черкаська, Полтавська, Чернівецька, Київська	Готуються до IPO на Варшавській фондовій біржі
7	Астарта-Київ	Виробництво цукру	Хмельницька, Вінницька, Полтавська	Варшавська фондова біржа
8	HarvEastHolding	Рослинництво, молочне скотарство	Донецька, Запорізька, Черкаська, Житомирська, АР Крим	Немає
9	Нафком - Агро	Рослинництво	Чернігівська, Вінницька, Полтавська, Сумська	Немає
10	Агротон	Зернові, продукція тваринництва	Луганська	Варшавська (26,2%) та Франкфуртська фондові біржі (25,0%)

Продовження табл.

1	2	3	4	5
11	Синтал	Зернові, виробництво цукру	Херсонська, Харківська	Франкфуртська фондова біржа (32,2%)
12	Valinor	Зернові, цукровий буряк	Херсонська, Полтавська, Черкаська, Вінницька	Заплановано IPO в 2013 році
13	Приват-Агроцентр	Рослинництво, молочне скотарство	Дніпропетровська, Одеська, Харківська, Черкаська, Львівська	Немає
14	ТД “Украгропром”	Насінництво, вирощування озимих зернових та олійних культур	Вінницька, Харківська, Одеська, Запорізька, Дніпропетровська, Сумська, Кіровоградська, Полтавська, Чернігівська	Немає
15	Дружба-Нова	Зернові, молочне скотарство	Чернігівська, Сумська, Полтавська	Немає
16	Агрейн	Зернові, молочне скотарство	Чернігівська, Одеська	Немає
17	Лотуре-агро	Зернові	Луганська, Сумська, Хмельницька, Житомирська, Харківська	Заплановано IPO на Варшавській фондовій біржі
18	AlpcotAgro	Зернові та олійні культури	АР Крим, Хмельницька, Івано-Франківська, Закарпатська, Львівська	Заплановано подання заявки на лістинг на Лондонській біржі

*Станом на 14.09.2012 року.

Однак агрохолдинги не позбавлені певних недоліків, які можна пояснити відносною новизною зазначених утворень, браком державного регулювання та законодавчого супроводу, завданням котрого є коригування їх діяльності з урахуванням інтересів жителів сільської місцевості.

Зокрема негативом діяльності холдингів є:

1) надконцентрація земельних ресурсів в одних руках, що призводить до розвитку монополізму на ринку оренди землі, та монополізація ринку сільськогосподарської продукції;

2) здійснення високоінтенсивного виснажливого землеробства з порушенням вимог сівозмін і раціональної структури посівів, як наслідок – стрімке погіршення стану сільськогосподарських угідь;

3) реєстрація більшості агрохолдингів у великих містах, що призводить до осідання в столиці та обласних центрах податкових надходжень, які б можна було використати для розвитку соціальної й комунальної інфраструктур сільських територій.

Отже, необхідне введення в дію механізмів, котрі б обмежували процес формування монополізму на ринку оренди землі та забезпечували сплату податків підприємствами й організаціями, що здійснюють агробізнес, не за місцем реєстрації їх головних компаній, а за місцем діяльності аграрних підрозділів, тобто у міській місцевості [7].

Одним із таких важелів є останній проект закону України “Про ринок земель”, що передбачає обмеження оренди земель сільськогосподарського призначення – не більше ніж 100 тис. га в межах одного сільськогосподарського підприємства. У разі введення в дію цього закону в складній ситуації опиняться зазначені у таблиці 18 найбільших агрохолдингів України, котрим необхідно відмовитися від оренди “понаднормових” площ або завдяки децентралізації структурних одиниць поділити агрохолдинг на декілька дрібніших.

У контексті поділу холдингу, на нашу думку, варто використовувати одну зі зазначених форм:

1) повний розподіл структурних одиниць (відділів і служб, що створюються в межах одного товариства, наприклад, відділ збуту, відділ закупівлі, юридична служба та ін.) господарського товариства (рис. 1);

2) відділення частки самостійного господарського товариства або материнського товариства (рис. 2);

3) Поділ великих компаній через їх реструктуризацію.

У разі повного розподілу структурні одиниці розділеного агрохолдингу передаватимуться в новоутворені холдингові структури:

– через продаж діючих дочірніх структур материнського товариства;

– через надання прав участі у разі повного розподілу холдингів і внесення майнового внеску в дочірні господарські товариства утвореного холдингу.

Варто врахувати, що новостворені внаслідок розподілу холдингів структури вільно розпоряджаються всіма центральними функціями, пов'язаними з результатами діяльності. Тому особливого значення в моделі розподілу набуває проведення скоординованої господарської діяльності як на стратегічному, так і на оперативному рівнях. Великого значення набуває питання справедливого та гармонійного розподілу фондів колишнього агрохолдингу поміж нових структур з урахуванням необхідності забезпечення їх виробничої та фінансової дієздатності.

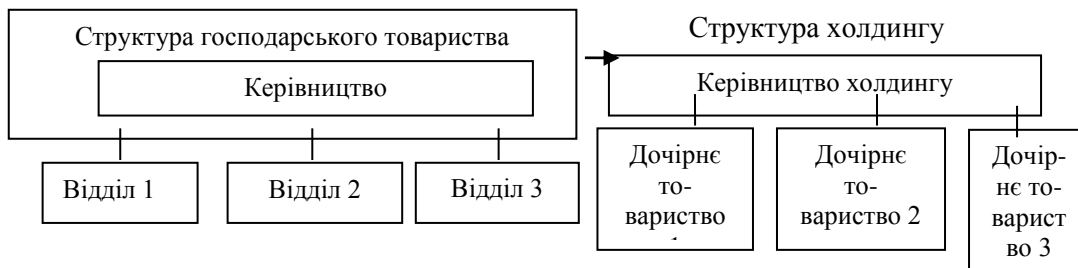

Рис. 1. Поділ холдингу розподілом структурних одиниць.

Рис. 2. Поділ холдингу відділенням частки самостійного господарського товариства.

Висновки. На основі проведеного дослідження можемо стверджувати, що виникнення та розвиток агрохолдингів – це результат здійснення аграрної реформи. Їх вплив на підвищення ефективності використання виробничих ресурсів у сільському господарстві та інших сферах агробізнесу варто оцінювати позитивно. Їх роль у діяльності АПК України на сьогодні значна й зростатиме в майбутньому. Триватиме процес концентрації землі сільськогосподарського призначення агрохолдингами через її оренду та банкрутство неефективних сільськогосподарських підприємств. У такій ситуації роль держави полягає в

установленні законодавчого регламентування та системи стимулів з метою зупинення надконцентрації земельних ресурсів агрохолдингами та зміни податкової політики задля осідання податкових надходжень від діяльності агрохолдингів у сільській місцевості.

Бібліографічний список

1. Красільнікова Т. М. Аналіз діяльності великих приватних агроформувань в Україні / Т. М. Красільнікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.
2. Про холдингові компанії в Україні : Закон України від 15.03.2006р. № 3528-15 // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 34. – С. 291.
3. Мірзоева Т. В. Агрохолдинги у Україні в умовах сьогодення / Т. В. Мірзоева // Інноваційна економіка. – 2008. – № 8 (34). – С. 90-93.
4. Дем'яненко С. І. Агрохолдинги в Україні: процес становлення та розвитку / С. І. Дем'яненко // Економіка України. – 2009. – № 12. – С. 50–61.
5. Дідус С. М. Агрохолдинги в Україні: особливості становлення та розвитку / С. М. Дідус // Економіка АПК. – 2011. – № 12. – С. 93–102.
6. Дудар Т. Г. Оцінка потенціалу і ринкових позицій аграрних холдингів / Т. Г. Дудар, В. В. Галушак // Економіка АПК. – 2011. – № 11. – С. 84- 90.
7. Перспектива інвестицій // Агроперспектива. – 2012. – № 4. – С. 38.

Хірівський Р., Дудяк Р., Гачек Т. Діяльність агрохолдингів в Україні та напрями їх розвитку

Досліджено роль і функціональне призначення холдингових структур в економіці АПК України. Подано конкурентні переваги агрохолдингів і шляхи їх забезпечення; шляхи акумуляції інвестиційних ресурсів досліджуваними структурам через розміщення власних акцій на світових фінансових біржах. Розкрито значення агрохолдингів в умовах вступу України до СОТ. Акцентовано увагу на негативних аспектах діяльності досліджуваних структур і запропоновано шляхи їх подолання.

Ключові слова: агропромислова інтеграція, агрохолдинги, емісія акцій, структура холдингу.

Khirivskii R., Dudiak R., Hachek T. The activity of agricultural holdings in Ukraine and directions of their development

The role and functional designation of the holding structures are researched in the economy of Agro-Industrial Complex of Ukraine. It is provided the competitive advantages of agricultural holdings and ways of their support as well as the ways of the accumulation of investment resources studied by the distribution of their own shares at the world financial stock exchanges. The meaning of agricultural holdings under the conditions of Ukraine's entering the WTO is revealed. The attention is paid to the negative aspects of the researched structures activity and it is proposed the ways to overcome them.

Key words: agro-industrial integration, agricultural holdings, emission of shares, holding structure.

Хиривский Р., Дудяк Р., Гачек Т. Деятельность агрохолдингов в Украине и направления их развития

Исследованы роль и функциональное назначение холдинговых структур в экономике АПК Украины, конкурентные преимущества агрохолдингов и пути их обеспечения. Приведены пути аккумуляции инвестиционных ресурсов исследуемыми структурами с помощью размещения собственных акций на мировых финансовых биржах. Раскрыто значение агрохолдингов в условиях вступления Украины в ВТО. Акцентируется внимание на отрицательных аспектах деятельности исследуемых структур и предлагаются пути их преодоления.

Ключевые слова: агропромышленная интеграция, агрохолдинги, эмиссия акций, структура холдинга.